

УДК 338.012

О. І. Мельник,
к. е. н., асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
А. Г. Мельник,
к. е. н., асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
А. О. Прутула,
дослідник кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.20.10

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РИНКОВИХ УМОВАХ

O. Melnyk,
Ph.D. in Economic Sciences, assistant, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
A. Melnyk,
Ph.D. in Economic Sciences, assistant, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
A. Prytula,
researcher, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

THEORETICAL PRINCIPLES OF EFFECTIVE TRADING ACTIVITY IN MARKET CONDITIONS

Одним із найважливіших аспектів у прийнятті управлінських рішень на будь-якому рівні господарювання є ефективність діяльності суб'єкта господарювання. Зокрема для суб'єктів торговельної діяльності в Україні питання підвищення ефективності їх господарювання є визначальним.

У статті проаналізовано теоретичні основи ефективності здійснення торговельної діяльності в умовах ринку. Найважливішою якісною характеристикою господарювання на всіх рівнях функціонування є ефективність господарської діяльності, яка стала одним із основних чинників економічних ринкових трансформацій і розвитку всіх секторів економіки України. В зв'язку з цим і виникає потреба у дослідженні особливостей підвищення ефективності господарювання усфері торгівлі. У статті узагальнено наукові підходи, надано організаційно-економічні пропозиції, які сприяють підвищенню ефективності діяльності суб'єктів торговельної діяльності. Охарактеризовано основні принципи здійснення управління ефективністю діяльності суб'єкта господарювання. Окреслено форми господарсько-торговельної діяльності суб'єктами господарювання.

The article analyzes the theoretical basis of the effectiveness of trading activities in market conditions. The most important qualitative characteristic of economic activity at all levels of functioning is the efficiency of economic activity, which became one of the main factors of economic market transformations and development of all regions of the Ukrainian economy. In connection with this, there is a need to study the features of improving the efficiency of business in the field of trade.

The effectiveness of the subject of business in different authors acts in different roles as: the concept, category of conformity, characteristics of activity, the degree of achievement of goals, attitude, reflection of results. Such diversity indicates the multifaceted nature of this concept and the ambiguity of its understanding.

Determining the effectiveness of economic activity is important both scientific and practical value. With its help it is possible not only to evaluate the effectiveness of the business entity, to analyze the overall effect of different structural units and directions of activity, but also to determine the strategy of development, to develop a forecast and plan of action for the future, to establish the results of using the resources spent: means of production, labor, information.

The most important qualitative characteristic of economic activity at all levels of functioning is the efficiency of economic activity, which became one of the main factors of economic market transformations and development of all sectors of the Ukrainian economy. In connection with this, there is a need to study the features of improving the efficiency of business in the field of trade. The article summarizes scientific approaches, provides organizational and economic proposals that contribute to improving the efficiency of activities of subjects of trade. The basic principles of management of the efficiency of the subject of economic activity are described. The forms of economic and trading activity by economic entities are outlined.

Ключові слова: ефективність, торгівля, управління ефективністю, суб'єкт торговельної діяльності.
Key words: efficiency, trade, efficiency management, subject of trading activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Проблема ефективності господарської діяльності виникає на всіх рівнях функціонування та займає ключове місце в управлінні діяльністю суб'єктів господарювання. Ураховуючи сучасні особливості економічного розвитку (високий рівень невизначеності, наявність кризових явищ, нестабільність розвитку як економіки в цілому, так і кожного суб'єкта господарювання), першочергового значення набуває активізація дій із підвищення ефективності їх функціонування, зокрема у сфері торгівлі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аспекти дослідження ефективності діяльності суб'єктів господарювання становить особливий інтерес як для зарубіжних, так і для вітчизняних учених: О. Амоша, В. Андрейчук, Дж. Блек, Т. Говорушко, А. Гончарук, П. Друкер, М. Мейєр, Д. Синк, А. Томпсон, Р. Каплан, Ф. Келе, Г. Куденко, Н. Климаш, Д. Нортон, В. Осипов, В. Петі, К. Салига, Р.С. Сайфулін, О. Шеремет та ін. Разом із тим питання ефективності торговельної діяльності, досліджено недостатньо, особливо з урахуванням сучасних інформаційних технологій. Воно і досі не знайшло достатнього висвітлення у вітчизняній економічній літературі, а зарубіжний досвід потребує ґрунтовної адаптації до умов господарювання в Україні. Тому дослідження теоретичних основ ефективного розвитку торговельної діяльності в Україні набуває актуальності для економічної науки та практики господарювання.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є узагальнення наукових підходів, організаційно-економічних пропозицій, які сприяють підвищенню ефективності діяльності суб'єктів торговельної діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сучасному етапі розвитку економіки України, забезпечення стабільної роботи суб'єктів торговельного підприємництва є завданням першочергової важливості

для керуючих сторін усіх рівнів. Найважливішою якісною характеристикою господарювання на всіх рівнях функціонування є ефективність господарської діяльності, яка стала одним із основних чинників економічних ринкових трансформацій і розвитку всіх регіонів економіки України. В зв'язку з цим і виникає потреба у дослідженні особливостей підвищення ефективності господарювання у сфері торгівлі.

Існує багато думок авторів щодо визначення поняття "ефективність діяльності суб'єкта господарювання". У таблиці 1 наведено деякі з таких визначень, що були сформульовані науковцями останнім часом.

Як видно, ефективність діяльності підприємства у різних авторів виступає у різних ролях як: поняття, категорія відповідності, характеристика діяльності, ступінь досягнення цілей, відношення, відбиття результатів. Таке різноманіття вказує на багатоаспектність цього поняття та неоднозначність його розуміння.

Цікавою є думка Говорушко Т.А. та Климаш Н.І., які ефективність діяльності підприємства розглядають на основі вартісно-орієнтованого підходу в управлінні ефективністю та визначають його як процес, який націлений на досягнення максимальної вартості підприємства, що повинен вирішувати наступні завдання [7, с. 69]:

- сформулювати стратегію розвитку підприємства, та встановити етапи її реалізації;
- оптимізувати структуру джерел фінансування підприємства та інвестувати кошти в активи у відповідності з основними правилами фінансування;

Таблиця 1. Наукові підходи до визначення поняття "ефективність діяльності"

Автори	Визначення
Майстро Р.Г., Шербак Ю.С. [1, с. 100]	Це категорія, яка виражає відповідність результатів і витрат підприємства цілям діяльності та інтересам власників
Жучкова Г.А. [2, с. 126]	Це відношення виготовленої продукції за певний проміжок часу до кількості ресурсів, які необхідні для створення цієї продукції
Богацька Н.М. та ін. [3]	Це категорія, яка виражає відповідність результатів і витрат підприємства цілям діяльності та інтересам власників у грошовій формі
Куцаренко Н.В. [4, с. 355]	Це багатоаспектне поняття, що означає відповідність вироблених підприємством товарів і послуг умовами ринку, конкретним вимогам споживачів не тільки по своїм якісним, технічним, економічним, естетичним характеристикам, а й по комерційних і інших умовах їх реалізації, що включає такі поняття, як ціна, строки поставки, канали збуту, сервіс, реклама тощо
Куценко А.В. [5]	Цілеспрямоване оперативне регулювання діяльності за напрямками управління ефективністю для забезпечення відповідності фактичного стану підприємства заданим параметрам
Гончарук А.Г., Лазарева Н.О. [6]	Це економічна категорія, яка виражає здатність підприємства досягати встановлених тактичних та стратегічних цілей з оптимальними витратами ресурсів, що найбільш повно забезпечує реалізацію економічних інтересів його власників

Джерело: сформовано авторами.

— забезпечити ліквідність активів підприємства та прагнути до скорочення терміну оборотних коштів;

— гарантувати захист прав акціонерів, тобто впровадити ефективну систему прийняття рішень, та надати акціонерам (як великим, так і міноритарним) можливість контролювати роботу менеджменту;

— використовувати інноваційні технології, що забезпечать зростання обсягу виробництва та продуктивності праці і гарантуватимуть високу якість та екологічний контроль продукції;

— вдосконалювати корпоративну культуру на підприємстві та довести до кожного працівника необхідність зростання вартості підприємства;

— сприяти підвищенню ділової репутації та іміджу підприємства.

Згідно Е. Нілі [8], цикл управління ефективністю починається з ефективного планування і закінчується заохоченням працівників за їх ефективну роботу і включає п'ять етапів (рис. 1).

Таким чином, визначення ефективності господарської діяльності має важливе як наукове, так і практичне значення. З її допомогою можна не тільки оцінити ефективність роботи суб'єкта господарювання, проаналізувати сумарний ефект різних структурних підрозділів та напрямків діяльності, а й визначити стратегію розвитку, розробити прогноз та план дій на перспективу, встановити результати використання витрачених ресурсів: засобів виробництва, робочої сили, інформації.

До основних принципів здійснення управління ефективністю діяльності підприємства віднесемо такі:

1) вимір результатів роботи підприємства та його окремих підрозділів, що передбачає розробку показників ефективності та встановлення цілей для підвищення ефективності;

2) оцінка ефективності роботи підприємства, що передбачає визначення фактичної ефективності на підприємстві, її порівняння з цілями ефективності та виявлення резервів щодо її зростання;

3) провадження управлінських дій, що передбачає прийняття рішень, що сприяють підвищенню ефективності роботи, тобто за кожним з виявлених резервів виробляються рішення для наближення фактичного значення показника до цільового;

4) моніторинг ефективності, що передбачає контроль виконання рішень і збір інформації, необхідної для подальшого виміру ефективності діяльності підприємства [6].

Торгівля є найважливішою сферою формування та стабілізації споживчого ринку, координуючою ланкою в системі секторальних, регіональних та кластерних зв'язків, дієвим механізмом задоволення соціальних потреб і недопущення соціальної напруженості в суспільстві. Це підтверджується зростанням чисельності приватних підприємств, що займаються торговельною діяльністю, вагомим внеском торгівлі у формування доданої вартості та бюджетних надходжень, створення нових робочих місць для працевлаштування населення.

Господарський кодекс України, який встановлює основні принципи побудови правових відносин у сфері торгівлі (купівлі-продажу), визначає господарсько-торгівельну діяльність як діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямова-

Рис. 1. Основні етапи циклу управління ефективністю

Джерело: джерело [8].

ну на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжну діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг [9, с. 263]. Залежно від ринку (внутрішнього чи зовнішнього), в межах якого здійснюється товарний обіг, господарсько-торгівельна діяльність виступає як внутрішня торгівля або як зовнішня торгівля.

Отже, пропозицію товарів забезпечує торговельна діяльність, яка в Національному стандарті України "Роздрібна та оптова торгівля: терміни та визначення понять" трактується як ініціативна, систематична, виконувана на власний ризик для одержання прибутку діяльність юридичних і фізичних осіб щодо купівлі та продажу товарів кінцевим споживачам або посередницькі операції, або діяльність із надавання агентських, представницьких, комісійних та інших послуг у просуванні товарів від виробника до споживача [10].

В Україні відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності [11] торгівля належить до секції G, що має назву "Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів". Статистичні спостереження в торгівлі проводяться за розділами, визначеними у Класифікаторі: Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт; Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами; Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами.

Господарсько-торгівельна діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання в таких формах: матеріально-технічне постачання і збут; енергопостачання; заготівля; оптова торгівля; роздрібна торгівля і громадське харчування; продаж і передача в оренду засобів виробництва; комерційне посередництво у здійсненні торговельної діяльності та інша допоміжна діяльність із забезпечення реалізації товарів (послуг) у сфері обігу.

Суб'єктом торговельної діяльності є зареєстрована в установленому порядку юридична або фізична особа, яка здійснює торговельну діяльність на постійній основі для одержання прибутку й укладає у процесі цієї діяльності договори від свого імені, на свій ризик і під свою майнову відповідальність. В Україні до них належать: реєстровий торговець, роздрібне торговельне підприємство, оптове торговельне підприємство, постачальник, продавець, комітент, комісіонер, консигнант, консигнатор, посередник у торгівлі, комівояжер, торговельний агент, торговельний представник, дилер, рекламне агентство [10].

Діяльність підприємства можна вважати ефективною за таких умов: значення результативних показників діяльності зростають при постійних витратах; значення результативних показників діяльності зростають, витрати зменшуються; темпи зростання результативних показників перевищують темпи зростання витрат. При цьому основними визначальними параметрами ефектив-

ної діяльності підприємства можна вважати такі: результативні показники діяльності, витрати діяльності, темпи зростання результативних показників та темпи зростання витрат.

ВИСНОВКИ

Отже, ефективним слід вважати суб'єкт господарювання, який за мінімальний проміжок часу досягає максимальних результатів при мінімальному використанні ресурсів, використовує фактори внутрішнього та зовнішнього середовища з урахуванням розвитку інновацій.

У ринкових умовах господарювання економічна ефективність є об'єктивним критерієм і регулятором розвитку суб'єктів торговельної діяльності, а питання, пов'язані з нею, є одними з ключових.

Література:

1. Майстро Р.Г. Науково-теоретичні основи ефективності / Р.Г. Майстро, Ю.С. Щербак // Вісник НТУ "ХПІ". — 2014. — № 32 (1075). — С. 97—102.
2. Жучкова Г.А. Результативність діяльності підприємства: науково-методичні аспекти її визначення / Г.А. Жучкова // Ефективна економіка. — 2013. — № 11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2517>
3. Богацька Н.М. Ефективність діяльності підприємства та її планування / Н.М. Богацька, Д.В. Берднік // Україна наукова: Х Міжнар. наук. інтернет-конф., 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://int-konf.org/konf122013/652-kandidat-ekonomichnih-nauk-docent-bogacka-n-m-berdnk-d-v-dobera-o-o-efektivnst-dyalnost-pdpriyemstva-ta-yiyi-planuvannya.html>
4. Куцаренко Н.В. Конкурентоспособность и оценка эффективности конкурентной деятельности организации в современных условиях / Н. В. Куцаренко // Исследования и разработки в области машиностроения, энергетики и управления: материалы XIII Междунар. конф., Гомель, 25—26 апр. 2013 г. — Гомель: ГГТУ им. П. О. Сухого, 2013. — С. 354—355.
5. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України: монографія / А.В. Куценко. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. — 205 с.
6. Лазарева Н.О. Гносеологічні аспекти ефективності діяльності підприємств / Н.О. Лазарева, А.Г. Гончарук // Економічний форум. — 2015. — № 2. — С. 216—222.
7. Говорущко Т.А. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу: монографія / Т.А. Говорущко, Н.І. Климаш. — К.: Логос, 2013. — 204 с.
8. Neely A. Business Performance Measurement: Unifying Theory and Integrating Practice / A. Neely. — Cambridge: Cambridge University Press, 2011. — 528 p.
9. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15&zahyst=4/UMfPEGznhhdzJ.Zi.IQwPcH4Ogs80msh8le6>.
10. Роздрібна та оптова торгівля: терміни та визначення понять. ДСТУ 4303:2004. — [Чинний від 2005-07-01]. — К.: Держспоживстандарт України, 2005. — 18 с. — (Національний стандарт України).
11. Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики № 457 від 11.10.2010 р. "Національний класифікатор України — Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010" [Електронний ресурс] // Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. — Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/print/842>

References:

1. Majstro, R. and Shherbak, Yu. (2014), "Scientific and theoretical foundations of efficiency", Visnyk NTU "XPI", vol. 32 (1075), pp. 97—102.
 2. Zhuchkova, G. (2013), "Effectiveness of the enterprise: scientific and methodical aspects of its definition", Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2517> (Accessed 24 Aug 2018).
 3. Bogacz`ka, N. and Berdnik, D. (2013), "Efficiency of enterprise activity and its planning", Zbirka dopovidej na X Mizhnarodnij ekonomichnij konferentsii, [International economic conference], Ukrayina naukova [Ukraine is scientific], [Online], available at: <http://int-konf.org/konf122013/652-kandidat-ekonomichnih-nauk-docent-bogacka-n-m-berdnk-d-v-dobera-o-o-efektivnst-dyalnost-pdpriyemstva-ta-yiyi-planuvannya.html> (Accessed 24 Aug 2018).
 4. Kuczarenko, N. (2013), "Competitiveness and an estimation of efficiency of competitive activity of the organization in modern conditions", Zbirka dopovidej na X Mizhnarodnij ekonomichnij konferentsii, [International economic conference], Y`sledovany`ya y razrobotky v oblasti masy`nostroeny`ya, energety`ky` y` upravleny`ya [Research and development in the field of engineering, energy and management], GGTU y`m. P. O. Suxogo, Gomel, Ukraine, pp. 354—355.
 5. Kucenko, A. (2008), Organizacijno-ekonomichny`j mexanizm upravlinnya efekty`vnisty diyal`nosti pidpry`yemstv spozhy`vchoyi kooperaciji Ukrayiny` [Organizational and economic mechanism for managing the efficiency of Ukrainian consumer cooperatives], RVV PUSKU, Poltava, Ukraine.
 6. Lazareva, N. (2015), "Epistemological aspects of the efficiency of the enterprise", Ekonomichny`j forum, vol. 2, pp. 216—222.
 7. Govorushko, T. and Kly`mash, N. (2013), Upravlinnya efekty`vnisty diyal`nosti pidpry`yemstv na osnovi vartisno-orientovanogo pidxodu [Managing the performance of enterprises based on a value-based approach], Logos, Kyiv, Ukraine.
 8. Neely, A. (2011), Business Performance Measurement: Unifying Theory and Integrating Practice, Cambridge University Press, Cambridge, England.
 9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Economic Code of Ukraine", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 29 August 2018).
 10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2004), The National standard of Ukraine "Retail and wholesale trade: terms and definitions", Derzhspozhy`vstandart Ukrainy, p. 18.
 11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2010), The National Classifier of Ukraine "Classification of types of economic activity", available at: <http://www.dkrp.gov.ua/print/842> (Accessed 22 August 2018).
- Стаття надійшла до редакції 01.10.2018 р.*